

Autor: Krzysztof Czajka

Scenariusze lekcji historii opracowany na podstawie podręcznika dla klasy
pierwszej gimnazjum *U źródeł współczesności*

Cykl: *U źródeł współczesności.*

Historia dla klasy I gimnazjum. Część 1. *Starożytność.*

Czas trwania zajęć: 2 x 45 min.

Miejsce: gabinet lekcyjny, boisko sportowe.

Lekcje historii, szczególnie w klasach gimnazjalnych, dają się łatwo łączyć z zajęciami z innych przedmiotów. Takie powiązanie międzyprzedmiotowe ma ogromną zaletę, pozwala zrozumieć uczniom, iż historia nie jest nauką oderwaną od rzeczywistości, ale istnieje wokół nas i na to nauczyciel powinien przede wszystkim zwrócić uwagę.

Wybrana przeze mnie lekcja nawiązuje do zajęć wychowania fizycznego. Ukazuje uczniom, skąd wzięły się poszczególne, wybrane dyscypliny sportowe, wskazuje na dorobek kultury europejskiej, której wzorce i źródła sięgają starożytności i przetrwały do czasów nam współczesnych. Proponowane zajęcia są zgodne z postawą programową, zarówno w zakresie celów edukacyjnych (np. rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością), zadań szkoły (np. przekazywanie wiedzy o najważniejszych etapach dziejów Polski, Europy i świata), jak i treści (*Cywilizacje starożytne – dorobek kultury i jego trwałość*).

Pogłębiając omawiany temat, możemy realizować także **ścieżki edukacyjne**.

- ***Edukacja prozdrowotna*** – kształtowanie zdrowego stylu życia itp.
- ***Kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej***- wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych z przeszłością.

Plan metodyczny

Przedmiot: Historia - klasa I gimnazjum.

Hasło programowe: *Cywilizacje starożytne - dorobek kultury i jego trwałość - Grecja.*

Temat lekcji: *Zawody sportowe.*

Cele lekcji:

1. Poznawcze:

- zapoznanie uczniów z początkami igrzysk olimpijskich,
- omówienie najważniejszych dyscyplin sportowych,
- opanowanie pojęć: *igrzyska, olimpiada, pięciobój*,
- wykazanie różnic i podobieństw między igrzyskami starożytnymi a igrzyskami ery nowożytnej.

2. Wychowawcze:

- ukazanie idei sportu i zasad olimpizmu,
- przypomnienie najważniejszych osiągnięć Polaków i przez to pogłębianie patriotyzmu i dumy narodowej,
- propagowanie zdrowego stylu życia.

3. Praktyczne

- pogłębianie wiadomości uczniów na temat starożytnej Grecji,
- autentyczny udział w zawodach sportowych.

Środki dydaktyczne:

1. Materiały pomocnicze:

- podręcznik historii do klasy I gimnazjum,
- foliogramy z reprodukcjami (podręcznik klasy I gimnazjum str. 90-93),
- pomoce sportowe: dysk, oszczep, ciężarki.

Czas trwania zajęć: 2 x 45 min.

Metody i formy nauczania:

- praca z reprodukcjami,
- pokaz,
- rozmowa nauczająca,
- elementy wykładu.

Przebieg lekcji I

Nauczyciel wprowadza uczniów w świat igrzysk olimpijskich. Opowiada o ceremoniach związanych z kultem Zeusa i o początkach igrzysk (776 r. p.n.e.). Opisuje kolejne dni trwania zawodów. Na podstawie ilustracji w podręczniku i foliogramów, uczniowie zapoznają się z dyscyplinami pięcioboju.

Nauczyciel w drugiej części lekcji przedstawia znaczenie sportu w życiu Greków (gimnazjony) oraz mówi o odrodzeniu olimpiady w erze nowożytnej. Można podać przykłady wybitnych polskich olimpijczyków (Janusz Kusociński, Władysław Komar, Władysław Kozakiewicz itp.). W końcowej części zostaje podana notatka w formie pytań, na które uczniowie odpowiadają w domu.

Zadanie domowe:

- a) Gdzie odbywały się igrzyska w Helladzie i kiedy odbyły się po raz pierwszy?
- b) Komu były poświęcone?
- c) Jak wyglądał program igrzysk?
- d) Jak nagradzano zwycięzców?
- e) Jaka rolę odgrywał sport w życiu starożytnych Greków?

W drugiej części zadania domowego uczniowie porównują zawody, które odbywały się w starożytnej Grecji z zawodami ery nowożytnej.

Przykładowo:

igrzyska starożytnej Grecji	igrzyska ery nowożytnej
- uczestniczyli tylko Grecy	- uczestniczą zawodnicy z wielu państw;
- tylko młodzieńcy i chłopcy	- także kobiety;
- występowano nago itp.	- stroje sportowe itp.

Chętni uczniowie przygotowują ceremoniał olimpijski, według wzorów starożytnych. Wybrani uczniowie będą prezentować dyscypliny pięcioboju.

Przebieg lekcji II

- **Czas** - 45 min.
- **Miejsce** – boisko sportowe.
- **Pomoce dydaktyczne** – stroje sportowe, oszczep, dysk, ciężarki.

Po krótkim przypomnieniu ostatniej lekcji następuje uroczysty ceremoniał otwarcia igrzysk. Uczniowie zapalają znicz i składają „ofiare” Zeusowi. Pod kierunkiem nauczyciela wychowania fizycznego następuje rozgrzewka, a następnie wyznaczeni uczniowie prezentują dyscypliny pięcioboju starożytnej Grecji.

Można dokonać porównania ze współczesnymi dyscyplinami. Na zakończenie uczniowie otrzymują wieńce laurowe, jako podziękowanie za trud włożony w przygotowanie lekcji.

Omawiany przykład lekcji ma wiele zalet dydaktycznych. Przez przeniesienie lekcji w teren (np. na boisko szkolne) i uczestnictwo uczniów w prowadzeniu zajęć zrywamy z nudą w gabinecie. Uczniowie przygotowujący pokaz pogłębiają swoją wiedzę, a jednocześnie stają się ekspertami w tej dziedzinie. Następuje korelacja międzyprzedmiotowa przez połączenie lekcji historii z lekcją wychowania fizycznego, a przez pokaz i uczestnictwo w zawodach, każdy

z obecnych bez trudu będzie mógł wykazać podobieństwa i różnice w igrzyskach starożytnych, jak i ery nowożytnej.

Cykl: *U źródeł współczesności*

Historia dla klasy II gimnazjum. Czasy nowożytne

Czas trwania: 45 min.

Miejsce – sala lekcyjna.

Wstęp

W III etapie edukacyjnym, to jest w gimnazjum, za podstawowe cele Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu przyjęło między innymi:

- rozwijanie i pogłębianie zainteresowań historią,
- rozwijanie myślenia historycznego,
- pogłębianie umiejętności powiązania dziejów Polski z dziejami Europy i świata.
- rozwijanie umiejętności pozwalających na samodzielną pracę intelektualną z materiałem historycznym,
- pogłębianie i umacnianie postawy patriotyzmu.

Każdy nauczyciel zastanawia się niejednokrotnie, co uczynić, aby jego zajęcia były zarówno ciekawe, jak i przyniosły pożytek uczniom. Moim zdaniem cel ten można osiągnąć stosując nowe metody pracy z uczniami na lekcji. Jeśli pojawia się nowa metoda, materiały pomocnicze, coś czego do tej pory nie było, cel ten zostaje osiągnięty. Wzbudzimy zainteresowanie uczniów, zdołamy wciągnąć ich do wspólnej pracy, dzięki czemu uczniowie zdobędą nowe umiejętności.

Interpretacja dzieł malarskich wielkich mistrzów w powiązaniu z poezją śpiewaną może pozwolić nam ten cel osiągnąć. Pracując na lekcji z dziełami wielkich malarzy, realizujemy zarówno cele edukacyjne (patrz wyżej), jak i zadania szkoły (np. przekazywanie wiedzy o najważniejszych wydarzeniach w dziejach Polski, Europy i świata). Kształcimy umiejętność analizy i syntezy materiału

historycznego. Tak można realizować na przykład tematy dotyczące Europy XVI i XVII wieku oraz rozbiorów Polski.

Do przykładowej lekcji nazwanej przeze mnie **Zobacz, usłysz i odczytaj** wybrałem dwa dzieła:

- obraz Hansa Holbeina *Ambasadorowie* (Historia dla klasy II gimnazjum. *U źródeł współczesności. Czasy nowożytne*, str. 27)
- dzieło Jana Matejki *Rejtan* (*Przez tysiąclecia i wieki. Cywilizacje nowożytności*. Podręcznik historii dla klasy 2 gimnazjum, s. 239 - WSiP; Historia i społeczeństwo, klasa VI szkoły podstawowej, s. 184).

Możemy także skorzystać z reprodukcji tego obrazu, zamieszczonej w innych podręcznikach i publikacjach w formie ksera, foliogramu itp.

Na swojej lekcji, aby uatrakcyjnić zajęcia, postanowiłem wykorzystać tekst interpretujący oba obrazy w wykonaniu Jacka Kaczmarskiego (np. „Gazeta Wyborcza”, duży format, s. 15-16, kwiecień 2004 oraz nagrania w jego wykonaniu – *Ambasadorowie*, wydanie pt. „Kosmopolak” – Agencja Fonograficzna „Kres”, *Rejtan – czyli raport ambasadora* z płyty „Muzeum” – internet.

Istnieje także możliwość analizy tych dzieł na oddzielnych jednostkach lekcyjnych (*Rejtan, Ambasadorowie*). Będą one wtedy na pewno ciekawym elementem prowadzonej lekcji.

Na zakończenie – twórczość zmarłego w tym roku Jacka Kaczmarskiego daje nam niezliczone możliwości do korzystania na lekcji z Jego dokonań twórczych. Do każdego etapu edukacyjnego, do każdej ilustracji, zdjęcia możemy dopasować choć fragment z tego dzieła.

Plan metodyczny – scenariusz lekcji źródłowej.

Hasła programowe: *Europa XVI i XVII wieku. Rozbiory Polski.*

Temat lekcji: *Zobacz, usłysz i odczytaj. Interpretacja dzieł Hansa Holbeina i Jana Matejki.*

Cele:

1. Poznawczy:

- uczeń zna podstawowe pojęcia dotyczące omawianego okresu - odrodzenie, humanizm, sejm, *liberum veto*,
- wyjaśnia elementy na obrazach związane z omawianym okresem np. człowiek renesansu, strój renesansowy, strój sarmacki, odczytuje dramatyzm wydarzenia – rozbiór Polski,
- wyjaśnia doniosłość okresów i wydarzeń historycznych.

2. Wychowawczy:

- uczeń pracuje samodzielnie,
- w sposób kulturalny dzieli się swoimi wiadomościami,
- pogłębia swój patriotyzm.

3. Praktyczne:

- umie odczytać symbolikę obrazów;
- pogłębia swoje wiadomości;
- porównuje rodzaje interpretacji i wyciąga wnioski.

Środki dydaktyczne

1. Materiały źródłowe:

- reprodukcje obrazów Hansa Holbeina *Ambasadorowie* oraz *Rejtan* Jana Matejki,
- płyty lub kasety z tekstami nawiązującymi do tytułów ww. dzieł.

2. Materiały pomocnicze:

- podręcznik historii dla klasy 2 gimnazjum: *Przez tysiąclecia i wieki. Cywilizacje nowożytności*,
- foliogramy z reprodukcjami i rzutnik,
- wielcy malarze T4. Holbein, T2 Matejko.

Czas lekcji: 45 minut.

Metody i formy nauczania:

- wykład wprowadzający,
- praca z obrazem,
- praca z tekstem,
- rozmowa nauczająca.

Przebieg lekcji

1. Wprowadzenie

Lekcja ma charakter powtórzeniowy. Nauczyciel przypomina uczniom krótko okres renesansu w Europie, jego główne założenia oraz przypomina twórców i ich dzieła. W podobny sposób przedstawia drugą połowę XVIII wieku w Rzeczypospolitej oraz najważniejsze wydarzenia. Podkreśla powtórzeniowy charakter zajęć. Omawia znaczenie dzieł Holbeina i Matejki dla kultury europejskiej i naszego kraju. Uczniowie odpowiadają na pytania:

- Co oznacza pojęcie „człowiek renesansu”?

Odp. To osoba wszechstronnie wykształcona.

- Czym charakteryzował się ten okres w literaturze?

Odp. Ludzie zainteresowali się człowiekiem. Starali się go poznać, zrozumieć.

- Jak rozwijała się nauka?

Odp. Odkryto na nowo dzieła starożytnych, filozofów, twórców, artystów, historyków. Dokonano nowych odkryć i wynalazków.

- Jaka była pozycja Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku?

Odp. To okres upadku państwa polskiego i rozbiorów.

- Jakie daty wiążą się z upadkiem Rzeczypospolitej w XVIII wieku?

- Odp. Np. 1717 – sejm niemy, 1768 – konfederacja barska, 1773 sejm rozbiorowy itp.

- Kto tak naprawdę rządził w państwie?

Odp. Mocarstwa obce, a przede wszystkim Rosja.

2. Nauczyciel przedstawia oba prezentowane dzieła i omawia ich znaczenie.

Obraz Holbeina – uczniowie zaczynają pracę od próby samodzielnej interpretacji obrazu w odpowiedziach pojawia się:

- ważne postacie,
- dobrze wykształcone, znają języki obce,
- bogato ubrane,
- zajmują się wieloma dziedzinami, bo w tle książki, zegary, globus itp.

Prowadzący rozdaje uczniom tekst z piosenką Jacka Kaczmarskiego *Ambasadorowi* i wspólnie z uczniami na podstawie tekstu interpretuje obraz. Zwraca uwagę na wystrój, postawę postaci, ubiór (insygnia władzy, sobolowa szata).

Wraz z uczniami następuje odsłuchanie tekstu piosenki z płyty. Nauczyciel podkreśla to, co zauważył autor piosenki, nieuchronność śmierci i przemijanie, anafora w postaci czaszki na pierwszym planie.

Na zakończenie nauczyciel uzupełnia tekst piosenkarza interpretacją naukową na podstawie wiadomości o Holbeinie. Podkreśla doniosłość dzieła.

W drugiej części lekcji przedstawiony zostaje obraz Jana Matejki *Rejtan*

Pytania:

- Kim był Tadeusz Rejtan?

Odp. Jednym z posłów na sejmie rozbiorowym (poseł z Nowogródka), tym który protestował.

- Co oznacza pojęcie „sejm rozbiorowy”?

Odp. Jest to sejm z roku 1773, na którym posłowie pod przymusem zatwierdzili pierwszy rozbiór Polski.

- Jakie postacie rozpoznaje na obrazie?

Odp. Rejtana, marszałka sejmu, króla, posłów- szlachtę,

- Jaka jest wymowa dzieła?

Odp. Tragiczna. Autor uwiecznił na nim zdradę i przekupstwo, ale jednocześnie gest patriotyczny Rejtana.

- Jak ubrane są postacie?

Odp. Częściowo po polsku, częściowo zgodnie z nową modą francuską.

Rozdany zostaje tekst piosenki Jacka Kaczmarskiego i uczniowie wraz z nauczycielem jeszcze raz „czytają” dzieło. Odszukanie postaci prymasa, Pońskiego, Branickiego, Potockiego. Odnajdują samego ambasadora, króla, Hugona Kołłątaja - młodzieńca. Nauczyciel zwraca uwagę na żołnierzy za drzwiami oraz postać młodzieńca z szablą i rozsypane monety oraz portret carycy.

Po omówieniu następuje odsłuchanie piosenki w wykonaniu autora. W końcowej części lekcji nauczyciel przedstawia sprzeczne opinie dotyczące konieczności powstania dzieła Matejki.

Praca domowa.

Uczniowie w domu wykonują notatkę dotyczącą omawianych dzieł.

Ocenę celującą otrzyma uczeń, który wykona samodzielnie interpretację innego dzieła np. obraz Eugène'a Delacroix

Wolność wiodąca lud na barykady

Osiągnięcia.

Przedstawiona lekcja ma na celu zapoznanie uczniów z miejscem człowieka w czasie historycznym oraz jego relacjami z ojczyzną i kręgiem kulturowym. Uczeń ma potrafić wykorzystać wiedzę o najważniejszych etapach dziejów, zarówno historii powszechnej, jak i Polski oraz docierać do różnych źródeł informacji historycznej i w ten sposób integrować swoją wiedzę.

Prezentowana lekcja realizuje także standardy wymagań egzaminacyjnych. Uczeń czyta teksty kultury i interpretuje je na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym. Uwzględnia intencje nadawcy, odróżnia fakty od opinii, prawdę od fikcji. Wyszukuje informacje zawarte w różnych tekstach kultury oraz dostrzega w nich środki wyrazu.

